

Анотації

У статті розглядається співвідношення концепцій партиципаторної демократії і громадянського суспільства в контексті вивчення соціального діалогу як універсального механізму, що дозволяє досягти консенсусу у вирішенні соціальних суперечностей. Автор досліджує це співвідношення через поняття публічності як важливого аспекту розуміння специфіки діалогових стосунків у суспільстві.

В статье рассматривается соотношение концепций партиципаторной демократии и гражданского общества в контексте изучения социального диалога как универсального механизма, позволяющего достичь консенсуса в разрешении социальных противоречий. Автор исследует это соотношение через понятие публичности как важного аспекта понимания специфики диалоговых отношений в обществе.

This article considers relation between conceptions of democratic participation and civil society in contest of study social dialog like universal mechanism which lat to attain agreement in decision of social conflicts. Author investigates this relation by means of concept publicity like an important aspect of understanding specific dialogical relation in social.

УДК 316

В. О. БОЛОТОВА,

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та політології*

Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Т. М. БАЙДАК,

*кандидат соціологічних наук, доцент
доцент кафедри соціології та політології*

Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ОЧАМИ СТУДЕНТСТВА

Становлення молоді є обов'язковим складником процесу самовідтворення суспільства. Розвиток кожного нового молодого покоління відбувається як перехід молодій людині з одного якісного стану до іншого, якому відповідають зміни її правового статусу, соціально-економічного становища, способів залучення до соціальної структури, характеру життєдіяльності тощо. Держава та численні недержавні організації, здійснюючи певну політику щодо молоді, можуть більшою чи меншою мірою сприяти цьому процесу.

Під час реформ та перебудов роль молоді в суспільних процесах зростає, й відповідно особливої ваги набуває молодіжна політика держави. Тому в 90-х роках ХХ ст. політика незалежної української держави щодо молоді зазнала істотних

змін. Утвердилася державна молодіжна політика нового типу, яка, на відміну від патерналістської, виховної політики часів Радянського Союзу, своєю пріоритетною й специфічною спрямованістю покликана створити умови для якнайшвидшого соціального становлення молоді, найповнішої її самореалізації як у власних, так і суспільних інтересах, надати для цього необхідні гарантії.

Невід'ємною умовою ефективного формування та реалізації молодіжної політики є процес її оцінювання. Таке оцінювання дозволяє не тільки вчасно виявити слабкі місця реалізації окремих програм та проєктів, але й допомагає оптимізувати планування заходів молодіжної політики в майбутньому. Для оцінювання використовуються різноманітні техніки та методи,

одним із яких є вивчення думки самої молоді стосовно молодіжної політики з метою виявлення найбільш ефективних методів, найактивніших суб'єктів та першочергових напрямків цієї діяльності.

Як свідчить аналіз наукової літератури, проблеми молодіжної політики почали цікавити соціологію порівняно недавно, проте кількість проведених досліджень за цією тематикою досить велика [1–3]. Науковці Російської Федерації, зокрема, С. В. Алешонок, І. М. Ільїнський, В. К. Криворученко, В. Т. Лісовський, В. О. Луков, М. В. Мошняга, Б. О. Ручкін, Є. Г. Слущкий, В. І. Чупров аналізують увесь спектр питань молодіжної політики: від головних засад до механізму реалізації. В Україні значний науковий інтерес становлять напрацювання Українського інституту соціальних досліджень (до жовтня 1997 р. УкрНДІ проблем молоді) – чи не єдиної наукової установи, яка в комплексі досліджує молодіжну проблематику в Україні. Досить широко розробляються проблеми зайнятості молоді, молодіжного підприємництва (І. Л. Демченко, Н. М. Комарова, О. О. Яременко), соціальної роботи в молодіжному середовищі (Р. Х. Вайнола, З. І. Зайцева, І. Д. Зверева, А. Й. Капська, Н. М. Комарова, С. В. Толстоухова), духовності, політичної культури молодого покоління (В. М. Бебик, М. Ф. Головатий, В. Є. Єленський, В. П. Перебенесюк, В. А. Ребало, Н. Й. Черниш, В. М. Якушик), молодіжного руху (В. В. Барабаш, В. А. Головенько, В. М. Якушик).

Незважаючи на різноплановість та багатоаспектність публікацій із молодіжної проблематики, дослідження ефективності молодіжної політики з позиції її безпосереднього споживача – молоді – ще не стали звичайною практикою. З огляду на це дана робота має певну теоретичну та практичну значущість. Її основна мета – з'ясувати, як студентство оцінює молодіжну політику в Україні, та виділити фактори, що впливають на цю оцінку.

Стаття написана за результатами соціологічного дослідження, яке було проведено серед студентів Харківського національного університету внутрішніх справ та Національного технічного університету «ХПІ» співробітниками кафедри соціології та політології НТУ «ХПІ». Вибірка цільова, її обсяг становив 380 чоловік. В опитуванні взяли участь представники технічних, гуманітарних, соціальних та юридичних факультетів.

Офіційно формування та утвердження української молодіжної політики почалося у 1993 р., коли був прийнятий Закон України «Про сприяння соціальному становленню й розвитку молоді в Україні». того часу була створена ціла мережа закладів, установ та організацій, які за характером своєї діяльності опікуються інтересами молоді. Це стосується, у першу чергу, соціальної роботи, працевлаштування, оздоровлення молоді; розпочато впровадження системи кредитування, покликаної сприяти отриманню молоддю вищої освіти, житла [4]. Проте ставлення студентства до молодіжної політики як специфічного напрямку діяльності держави та різних недержавних інституцій виявляється досить негативним.

Так, на запитання «Чи відчуваєте Ви на собі зусилля держави з вирішення проблем молоді?» 77 % респондентів відповіли негативно, 20 % респондентів не змогли відповісти на дане запитання і лише 7 % респондентів відповіли, що скоріше відчувають такі зусилля.

Дослідження виявило, що молодь, яка бере участь у будь-якій громадській організації, більш критично ставиться до діяльності держави стосовно вирішення молодіжних проблем. Так, 75 % членів профспілок, 100 % членів молодіжної політичної організації, 72 % членів спортивних клубів, 91 % членів клубів за інтересами не відчувають підтримки держави.

За політичною ідентичністю серед студентської молоді найбільшу кількість

(34 %) становлять прибічники Партії регіонів, 12 % опитаних підтримують БЮТ, по 7 % респондентів висловили свою прихильність до блоків НУНС, В. Литвина та Комуністичної партії України. Противників усіх політичних партій – 30 %.

Прихильники умовно правлячих партій (БЮТ та НУНС) більш позитивно ставляться до політики держави в молодіжній сфері. Чверть прибічників цих партій відповіли, що вони скоріше відчують зусилля держави щодо підтримки молоді. У той же час жоден прихильник Комуністичної партії України або Партії регіонів не відчув помітних зрушень у цьому напрямку. Можна припустити, що тут діє фактор політичної солідарності.

Для молоді м. Харків характерний доволі високий ступінь відповідальності за свою долю. Так, за даними опитування 40 % студентів вважають, що їх життя в основному залежить від них самих, 28 % – що їх доля залежить однаковою мірою як від них, так і від зовнішніх обставин, і тільки чверть опитаних відповіла, що їх життя в основному залежить від зовнішніх обставин.

Молодь, яка в житті орієнтується на власні сили, не звикла покладатися на державу. Можна припустити, що вона не звертає увагу на діяльність держави в молодіжній сфері. Так, жоден респондент, який у житті покладається на власні сили (інтернальний локус-контроль), не зазначив, що відчуває зусилля держави щодо вирішення проблем молоді. Проте серед тих, хто відчуває на собі діяльність держави із цього напрямку, виключно молоді люди з екстернальним локус-контролем.

Опитування виявило вплив фактора матеріального становища респондентів на їх оцінку діяльності держави в молодіжній сфері. Результати дослідження свідчать: якщо серед респондентів із середнім ма-

теріальним рівнем певна кількість (приблизно 1/10) усе ж відчувають підтримку держави, то респонденти як з високим, так і з низьким рівнем матеріального добробуту підтримку молоді державою не відчувають. Для респондентів із високим рівнем матеріального прибутку це можна пояснити незацікавленістю в державному механізмі вирішення проблем, а негативна оцінка молоддю з низьким рівнем матеріального становища свідчить про порушену цілеспрямованість державної молодіжної політики, оскільки саме ця група є найбільш уразливою й повинна бути пріоритетною для державної соціальної політики.

Цікаво, що вплив гендерного фактора на оцінку молоддю державної молодіжної політики опитування не зафіксувало (хікватрат не є значущим).

Молодіжна політика реалізується багатьма різноманітними установами, закладами, організаціями, підприємствами різних форм власності та підпорядкування, які функціонують у молодіжній сфері. В процесі дослідження респондентам було запропоновано оцінити активність цих організацій (табл. 1).

Представлені в табл. 1 результати свідчать, що найбільш помітними для молоді є спортивні клуби, секції (33 % опитаних зазначили, що вони активно займаються роботою з молоддю, а 55 % респондентів відповіли, що ці організації щось роблять), розважальні клуби (32 % та 49 % відповідно) й заклади освіти (25 % та 57 %).

Заклади освіти, спортивні та розважальні клуби цілком логічно входять до трійки лідерів. Освіта для студентської молоді є основним видом діяльності, а заняття спортом та відпочинок у клубах посідають досить помітне місце в їх житті.

Таблиця 1

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як наведені нижче організації, заклади, соціальні інститути Вашого міста, району займаються роботою з молоддю?» (у %)

Варіанти відповідей	Активно працюють	Дещо роблять	Нічого не роблять	Не знаю про таку організацію	Важко відповісти
Заклади освіти	25	57	6	7	5
Спортивні клуби, секції	33	55	3	7	2
Розважальні клуби	32	40	18	3	7
Заклади охорони здоров'я	8	52	20	8	12
Наркологічний диспансер	10	32	20	20	18
Кримінальна міліція зі справ неповнолітніх	19	35	15	8	23
Притулки	10	38	20	12	20
Молодіжні громадські організації	5	32	32	15	17
Неформальні клубні об'єднання	8	17	28	27	20
Служба «Телефон довіри»	10	17	37	13	23
Центри соціальних служб для молоді	5	32	28	18	17
Центри реабілітації дітей-інвалідів	7	33	25	12	23
Молодіжний центр зайнятості	7	35	22	18	18
Відділи зі справ сім'ї та молоді держадміністрацій	5	48	17	13	17
Консультаційні центри	3	33	22	22	20
Органи місцевого самоврядування	5	48	20	7	20
Служби планування сім'ї	5	17	28	32	18
Комерційні структури	5	18	37	15	25
Політичні партії та рухи	7	32	40	7	15

Зафіксоване опитуванням негативне ставлення молоді до стану молодіжної політики в Україні можна пояснити не тільки поганим станом її реалізації або тяжкою ситуацією в країні, а й необізнаністю молоді в цій сфері. Молодь може брати

участь у будь-яких заходах, користуватися послугами структур, створених у рамках державної молодіжної політики, не підозрюючи, що це і є молодіжна політика. До того ж, досить важко для пересічного громадянина, наприклад, відділити молодіжну

політику в сфері освіти від загальної державної політики в цьому напрямку. Крім того, роботою з молоддю займаються й інші структури – від комерційних до громадських. Деякі з них створені лише для вирішення певних проблем молоді, як, наприклад, молодіжні громадські організації. Інколи робота з молоддю, вирішення її проблем є побічним наслідком основної діяльності недержавної організації. Прикладом можуть бути розважальні клуби, оскільки для цих установ основна мета ді-

яльності – одержання прибутку через задоволення потреб населення (у тому числі й молоді) у розвагах і відпочинку.

За результатами опитування найбільш актуальними, з точки зору молоді, є такі напрямки державної молодіжної політики, як створення робочих місць та боротьба з розповсюдженням наркотиків (табл. 2). Другий рівень становлять оздоровлення молоді, допомога молодим сім'ям, які мають дітей, запобігання правопорушень серед молоді, надання житлових кредитів.

Таблиця 2

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Які соціальні програми щодо молоді держава повинна реалізувати в першу чергу?»
(респонденти мали змогу вибрати більше одного варіанта відповіді)

	Типи соціальних програм	Кількість респондентів (у %)
1.	Створення робочих місць	88
2.	Боротьба з розповсюдженням наркотиків	72
3.	Оздоровлення молоді	48
4.	Допомога молодим сім'ям, які мають дітей	45
5.	Запобігання правопорушень серед молоді	42
6.	Надання житлових кредитів	40
7.	Підтримка масового спорту	30
8.	Надання кредитів на отримання освіти	28
9.	Організація відпочинку	27
10.	Залучення молоді до громадського життя	25
11.	Підтримка молодіжних громадських організацій	18
12.	Психологічне консультування	10

У цілому для української молоді не є притаманним патерналізм. Так, лише 22 % молоді вважають, що державна молодіжна політика повинна базуватися на принципі надання соціальних пільг та забезпечення безпосередньої опіки у вирішенні молодіжних проблем. Більшість (52 %) респондентів вважає, що молодіжна політика в українській державі повинна здійснюватись на принципах забезпечення державою прав молоді та надання допомоги певним групам молоді (сиротам, інвалідам тощо). 18 % опитаних відповіли, що держава повинна лише забезпечити молоді можливість реалізувати свої конституційні права.

Дослідження показало, що в разі виникнення проблем молода людина намагається вирішити їх у першу чергу самостійно, по-

тім найбільш імовірно вона звернеться за допомогою до свого найближчого соціального оточення, а вже як останній крок – до держави. Це цілком нормально. Ненормально те, що система державної молодіжної політики працює із вкрай низькою ефективністю. Незважаючи на розгалужену систему державних органів та закладів від національного рівня до районного, велику кількість нормативно-правових актів, соціальних програм молоді не відчуває на собі турботу з боку держави. Служби соціального захисту та розвитку не стали масовими. Велика кількість молодих людей навіть не знає, до кого звернутись за допомогою у разі виникнення проблем, а інша частина не вірить у допомогу держави й небезпідставно. Більше половини з тих, хто зверта-

вся за допомогою до державних органів, її не отримали.

Таким чином, можна зробити **висновок**, що, незважаючи на чималі зусилля, які докладає держава у вирішенні молодіжних проблем, ситуація в цій сфері залишається досить гострою. Однією з головних причин такої ситуації є низька ефективність діяльності державних соціальних молодіжних служб. Опитування показало, що тільки 7% респондентів відчують на собі діяльність держави у вирішенні проблем молоді. З усіх напрямків молодіжної політики більш-менш позитивно була оцінена лише діяльність організацій у сфері фізичної культури, спорту та освіти.

Основними факторами, що впливають на

сприйняття студентством молодіжної політики, є рівень матеріального забезпечення, політичні уподобання, соціальна активність, тип локус-контролю. Більш негативно оцінюють діяльність у цій сфері люди, які ведуть активне громадське життя, звикли самостійно вирішувати свої проблеми, перебувають в опозиції до влади.

Сучасний розвиток цивілізації висуває перед молоддю проблеми не лише національного, а й глобального, загальнолюдського характеру. Щоб молоде покоління було спроможним завтра успішно, ефективно вирішувати непрості для нації питання, держава вже сьогодні має виробити реалістичну, збалансовану, виважену політику щодо молоді.

Література

1. Бронза С. Д. Концепція молодіжної політики в Україні / С. Д. Бронза // Актуальные проблемы формирования личности. – Харьков, 1995. – С. 168–172
2. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / Головатий М. Ф. – К. : Наук. думка, 1993. – 237 с.
3. Карнаух А. Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні / А. Карнаух // Політичний менеджмент. – 2005. – № 4 (13). – С. 63–69.
4. Перепелиця М. П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект) / Перепелиця М. П. – К. : Укр. ін-т соц. дослідж., Укр. центр політ. менеджменту, 2001. – 242 с.

Надійшла до редколегії 20.06.2009

Анотації

У статті аналізуються результати соціологічного дослідження щодо думки студентів стосовно молодіжної політики в Україні. Отримані дані свідчать, що діяльність більшості державних та недержавних установ в сфері молодіжної політики оцінюється негативно. Виняток становлять лише сфери фізичної культури, спорту та освіти. Основними факторами, що впливають на сприйняття студентством молодіжної політики, є рівень матеріального забезпечення, політичні уподобання, соціальна активність, тип локус-контролю.

В статье анализируются результаты социологического исследования относительно мнения студентов о состоянии молодежной политики в Украине. Полученные данные свидетельствуют о том, что деятельность большинства государственных и негосударственных учреждений в сфере молодежной политики оценивается негативно. Исключение составляют лишь сферы физической культуры, спорта и образования. Основными факторами, влияющими на восприятие студенчеством молодежной политики являются материальный достаток, политические предпочтения, социальная активность, тип локус-контроля.

In the article results of sociological research carried out by authors concerning opinion of students on a condition of youth policy in Ukraine are analyzed. Obtained data testify that activity of the majority state and non-state organizations in sphere of youth policy is estimated negatively. Exception makes only spheres of physical training, sports and education. The major factors influencing on students' perception of youth policy are the material prosperity, political preferences, social activity, a locus-control type.